

Fatmanur Aksöz

<https://orcid.org/0000-0003-4765-0986>

Research Assistant Dr., Harran University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Department of Public Administration, Türkiye, f.aksoz@harran.edu.tr

Atf Künyesi | Citation Info

Aksöz, F. (2025). Antik Çağlardan Weberyen Bürokrasiye: Bürokratik Rasyonelleşmenin Tarihsel Temelleri. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (6), 180-196.

Antik Çağlardan Weberyen Bürokrasiye: Bürokratik Rasyonelleşmenin Tarihsel Temelleri

Öz

Bu çalışma, bürokrasinin tarihsel gelişimini Weber öncesi dönemden başlayarak incelemekte ve modern bürokrasinin ortaya çıkışına zemin hazırlayan sosyo-ekonomik dönüşümleri tarihsel süreklilik içinde ele almaktadır. İlkel topluluklardan itibaren düzen ve istikrar ihtiyacına yanıt olarak ortaya çıkan bürokratik yapılanmalar, Antik Mısır ve Çin’de merkezî otoriteyi güçlendiren bir araç, Roma’da ise hukuk ve idari yapılanmanın kurumsal temeli olmuştur. Orta Çağ’da devlet bürokrasisi zayıflasa da, kilise örgütlenmesi idari sürekliliği sağlamıştır. Feodal düzenin çözülmesi, ulus-devletlerin doğuşu, Fransız İhtilali’nin hukuka dayalı eşitlik anlayışı ve sanayileşme süreciyle bürokrasi yeni bir biçim kazanmıştır. Weber, bu tarihsel birikim üzerine rasyonel-legal temellere dayalı modern bürokrasi modelini geliştirmiştir. Dolayısıyla bürokrasi, yalnızca Weber’e özgü bir kavram değil; tarih boyunca farklı biçimlerde var olmuş, toplumsal ve ekonomik koşullara göre yeniden şekillenmiş bir olgudur. Sonuç olarak çalışma bürokrasiyi kökleri antik çağlara uzanan, sosyo-ekonomik koşullara yanıt veren ve toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayan evrimsel bir kurumsallaşma biçimi olarak ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bürokrasi, Weberyen Bürokrasi, Rasyonelleşme, Tarihsel Temeller, Sosyo-Ekonomik Dinamikler

From Antiquity to Weberian Bureaucracy: The Historical Foundations of Bureaucratic Rationalization

Abstract

This study examines the historical development of bureaucracy beginning from the pre-Weberian period and analyzes, within a framework of historical continuity, the socio-economic transformations that paved the way for the emergence of modern bureaucracy. Since early human communities, bureaucratic

Copyright and License Statement

All publication and copyright of this article are held by the Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. The article is made available by the journal as open access under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Under this license, the article may be used, reproduced, and shared in any medium for non-commercial purposes, provided that proper scholarly attribution is given; however, the original content may not be altered, transformed, or used to create derivative works. The scientific, legal, and ethical responsibility for the content of the works published in the journal rests entirely with the author(s) of the article; the journal’s editors and editorial board cannot be held responsible for this content. All requests concerning commercial reuse, translation, or republication of the article must be directed to the journal’s editorial board at akademiktarihvedusunce@gmail.com.

structures emerged as a response to the need for order and stability; in Ancient Egypt and China, they served as instruments that strengthened central authority, while in Rome they constituted the institutional foundation of legal and administrative organization. Although state bureaucracy weakened during the Middle Ages, the organizational structure of the Church maintained administrative continuity. With the dissolution of the feudal order, the rise of nation-states, the equality before law introduced by the French Revolution, and the process of industrialization, bureaucracy acquired a new form. Building upon this historical legacy, Weber developed the model of modern bureaucracy grounded in rational-legal principles. Thus, bureaucracy is not a concept unique to Weber; rather, it is a phenomenon that has existed throughout history in various forms and has been reshaped according to social and economic conditions. In conclusion, this study approaches bureaucracy as an evolutionary form of institutionalization whose roots extend back to antiquity, responding to socio-economic conditions and ensuring the continuity of social order.

Keywords: *Bureaucracy, Weberian Bureaucracy, Rationalization, Historical Foundations, Socio-Economic Dynamics*

Giriş

Günlük yaşamda sıklıkla karşımıza çıkan bürokrasi, kimi zaman kırtasiyecilik, yavaşlık ve katı kurallar gibi olumsuz çağrışımlarla anılsa da, esasen günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan, rasyonel ilkelere ve kurallara dayalı bir yönetim ve örgütlenme modelini ifade etmektedir. Bürokrasi, tarihsel bağlamı ve kuramsal çeşitliliğiyle toplumsal örgütlenmenin farklı evrelerine eşlik eden çok yönlü bir olgudur. Kavramsal düzeyde taşıdığı anlam çeşitliliği, bürokrasiyi hem işleyiş biçimi hem de toplumsal algı bakımından tartışmalı bir konuma yerleştirmiştir.

Modern (Weberyen) bürokrasi, Alman sosyolog Max Weber (1864–1920) tarafından geliştirilen yasal-rasyonel otoriteye dayalı “*ideal tip*” modeliyle sistematik hâle getirilmiştir. Weber’in bu yaklaşımı, geleneksel bürokratik yapıların işlevsizliğine karşı geliştirilmiş; uzmanlaşma, hiyerarşi ve kurallara bağlılık gibi ilkeleriyle modern örgütlenmenin rasyonel temelini oluşturmuştur. Her ne kadar modern anlamda sistemli ve rasyonel yapısını Weber ile kazanmış olsa da, bürokrasinin izleri, ilkel topluluklardaki basit örgütlenmelerden başlayarak, Eski Mısır, Çin ve Roma gibi antik medeniyetlerin merkezî yönetim pratiklerine kadar uzanmaktadır. Bu tarihsel birikim, bürokrasinin toplumsal ihtiyaçlara yanıt olarak nasıl biçimlendiğini göstermesi bakımından özel bir önem taşır. Bu nedenle modern bürokrasinin Weberyen ilkeler doğrultusunda nasıl şekillendiğini anlayabilmek için, bürokrasinin tarihsel seyrini ve farklı dönemlerdeki yapısal koşullarını dikkate almak gerekmektedir. Zira modern bürokrasiyi ortaya çıkaran sosyo-ekonomik

ve siyasal dönüşümler, geleneksel bürokratik yapıları yetersiz kılmış; bu da rasyonelleşmiş bir örgüt modelini zorunlu hâle getirmiştir. Özellikle feodal düzenin çözülmesi, mutlak monarşilerin yükselişi, Fransız Devrimi'nin yarattığı anayasal dönüşüm ve Sanayi Devrimi'nin hızlandırdığı toplumsal ihtiyaç artışı gibi gelişmeler, modern bürokrasiyi zorunlu kılan yapısal koşulları hazırlamıştır.

Bu doğrultuda çalışmada, öncelikle bürokrasi kavramının çeşitli anlamları ele alınacak; ardından Weberyen bürokrasi anlayışı ortaya konulacaktır. Sonrasında ise Weber öncesi dönemde bürokrasinin tarihsel gelişimi ile modern bürokrasinin ortaya çıkışına zemin hazırlayan toplumsal ve siyasal dönüşümler incelenecektir. Böylece tarihsel ve nedensel bir bağlam içinde yürütülen kuramsal çözümleme ile bürokrasinin farklı dönemlerde nasıl konumlandığı açıklanacak; modern bürokrasinin tarihsel kökenleri ve bugüne uzanan etkileri açık biçimde ortaya konulacaktır.

Çalışma, ampirik bir araştırma olmaktan ziyade tarihsel ve teorik bir çözümleme niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda, bürokrasi olgusunun gelişimi kavramsal süreklilik içinde ve tarihsel bir perspektifle ele alınmıştır. Çalışma, Antik Çağ'dan modern döneme uzanan bürokratik örgütlenme biçimlerini neden-sonuç ilişkisi içinde incelemektedir. Bu çerçevede, her dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal koşullarının bürokratik yapıyı nasıl dönüştürdüğünü kavramsal düzlemde incelemek amaçlanmıştır.

Bürokrasi Kavramı

Bürokrasi; bir örgütlenme, yönetim ve iş yapış biçimidir. Gündelik hayatımızda ve üstelik antik çağlardan beri karşımıza çıkan yaygın bir gerçekliktir. Bürokrasi, sanılan yanlış kanının aksine yalnızca kamu sektörüne özgü değildir. Özel sektörde de yaygın bir şekilde karşımıza çıkan örgütlenme, yönetim ve iş yapış biçimidir. Hızlı yemek restoran zincirlerinden, dünya genelinde örgütlenmiş bankalara, kitle üretim teknolojisi kullanan imalat işletmelerinden, hastanelere ve üniversitelere kadar hizmet sektörü de dâhil pek çok örgütte karşımıza çıkar (Öztaş, 2019).

Bürokrasi günlük yaşamımızın her anında karşılaştığımız bir olgudur. Bu karşılaşmalar neticesinde bireylerin aklında bir bürokrasi anlayışı meydana gelmektedir. Esasında bürokrasi belirli bir örgüt ve yönetim biçimi olmakla beraber yaşanan deneyimler sonucunda bürokrasi genellikle işlerin yavaş yürümesi ve güç sağlama çabası şeklinde algılanmaktadır. Öte yandan devlet, üstlendiği kamu hizmetlerini bürokratik aygıt aracılığıyla yürütmektedir. Dolayısıyla bürokrasi, devletin tüm kesimlerini ilgilendirdiği gibi, devletin de vatandaşın gözünde somutlaştığı noktadır. Nitekim bürokrasi farklı kesimler tarafından farklı algılanmasıyla anlamı itibariyle çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle bürokrasi kavramının iyi anlaşılması için öncelikle kavram,

tanım ve algılayış biçimlerinin bütün detayları ile ortaya konulması gerekmektedir (Çevikbaş, 2014).

Bürokrasi, kelime olarak, Latince “*burra*” ve Yunanca “*kratos*” kelimelerinden türetilmiştir. “*Burra*” masaları örtmede kullanılan koyu renkli kumaş, “*kratos*” ise egemenlik, yönetim anlamındadır. Bu doğrultuda bürokrasi “*masaların ya da büroların egemenliği*” anlamına gelmektedir. Kavramın ortaya çıktığı dönemde memurların hizmet yürüttükleri masaların üzeri koyu renkli kumaşla örtülmekteydi. Aslında bu benzetme ile ifade edilmek istenen, memurların toplum üzerinde giderek artan egemenliğidir. Memurların bu egemenliği, onların hizmet yürüttükleri bir araçla (yazı masası) ya da mekânla (büro) nitelendirilmiştir. Bürokrasi kavramının ilk kez Fransa’da ortaya çıktığı ve ilk olarak 1745’te Fransız fizyokrat ve iktisatçı Vincent De Gournay tarafından kullanıldığı kabul görmektedir (Eryılmaz, 2019). Gournay bürokrasi kavramını “*bürolarda çalışanların siyasal güce sahip oldukları*” anlamında kullanmıştır. Dolayısıyla bürokrasi en genel tanımı ile “*devlet dairelerinin iktidarını/hâkimiyetini*” ifade etmektedir (Dursun, 1992).

Bürokrasi farklı anlamlarda kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bürokrasiye dair yapılan tanımlamaları “*kırtasiyecilik ve verimsizlik*”, “*rasyonel örgüt biçimi*”, “*kamu yönetimi*”, “*memurlar tarafından yönetim*” ve “*büyük yapıli örgütler*” olmak üzere beş grupta değerlendirmek mümkündür. Gündelik hayatta sıklıkla kullanılan ve akla ilk gelen anlamı pejoratif (kötüleyici) anlamıdır. Zira bürokrasi, halkın nezdinde genelde olumsuz bir anlam ifade etmektedir. Bu anlamıyla bürokrasi, işlerin kırtasiyeciliğe boğulduğu, işlerin ağır yürüdüğü, bugün git yarın gel anlayışının hâkim olduğu, kuralcı, denetimden uzak, halka hesap vermeyen, otoriteye aşırı bağlı, sorumluluktan kaçınan, verimsiz bir yapı ve işleyiştir. Bu nedenle pejoratif anlamıyla bürokrasi, “*bürokrasinin hastalığı*” olarak nitelendirilen olumsuz davranışları içermektedir. İkinci anlamı rasyonel örgüt biçimidir. Buna göre bürokrasi, belirli özelliklere sahip bir örgüt, örgütlenme ve işleyiş biçimidir. Bu anlamı Weber ile birlikte ortaya çıkmıştır ve “*Weberyen Bürokratik Model (Weberyen Bürokrasi Kuramı)*” olarak bilinmektedir. 1900’lü yılların başında Weber, bürokratik örgütlerde bulunması gereken özellikleri tespit ederek ideal bir tip olarak bürokrasiyi modellemiştir. Weber’e göre bu örgüt biçimi sadece devlette değil, özel sektörde de karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü olarak bürokrasi, “*kamu yönetimi*” anlamında da kullanılmaktadır. Bu anlamda bürokrasi, devlet yönetiminde çeşitli görevleri yerine getirmek için hükümetler tarafından

yönetilen ve çeşitli kamu kurumlarından meydana gelen örgütler bütünüdür. Diğer bir ifadeyle kamu mal ve hizmetlerini üretmek için kurulan dairelerdir (bürolardır), kamu örgütleri toplamıdır. Yürütme erkini oluşturan bakanlıklar, başkanlıklar, genel müdürlükler gibi teşkilatların toplamı bürokrasiyi yani kamu yönetimini meydana getirir. Bürokratlar da, kamu hizmetlerini yürüten ve kanunları uygulayan kişilerdir. Bürokrasinin dördüncü anlamı memurlar tarafından yönetimdir. Bu anlamıyla bürokrasi, “demokrasi”, “monarşi” ve “aristokrasi” gibi bir yönetim şeklidir. Buna göre bürokrasi, atanarak işbaşına gelen memurların elinde bulunduğu bir yönetim şeklidir. Son olarak ise bürokrasi, toplumda büyük yapıları kasteden bir kavramdır. Bu anlamıyla bürokrasi sadece devlette değil, sanayi kuruluşlarında, siyasi partilerde, dini kurumlarda vs. hâkim olan bir yapılanmadır (Eryılmaz, 2019; Öztaş, 2014). Bürokrasinin söz konusu anlamları göz önüne alındığında, kamu yönetimi faaliyetlerini yürüten memurların bütünü, devlet yönetimi gibi anlamları doğru olmakla birlikte eksiktir. Çünkü bilhassa sanayileşme sonrasında itibaren özel sektörde de dev boyutlu örgütler ortaya çıkmıştır. Bunların da yönetim ve örgütlenmesi tipik bürokratik örgüttür. Bu bağlamda bürokrasinin “belli bir örgütlenme ve yönetim biçimi” olarak ifade edilen rasyonel örgüt biçimi anlamının tercih edilmesi daha yerinde bir tutum olacaktır. Örgütlenme ve yönetim biçimi olarak bürokrasi, kamu yönetiminde, özel sektörde, banka ve firma yönetimlerinde, fabrikalarda, uluslararası kuruluşlarda, dernek ve parti gibi sosyal kuruluşların yönetiminde karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu anlatılanlardan hareketle bürokrasi tanımı şu şekilde özetlenebilir: “Kamu ve özel kesimde belli büyüklüğe ulaşmış kurumların rasyonel örgütlenme ve yönetim biçimidir” (Dursun, 1992).

Modern (Weberyen) Bürokrasi Anlayışı

Modern anlamda bürokrasiyi ilk kez sistematik biçimde inceleyen Weber’dir. (Öztaş, 2014). Weber, bürokrasi olgusunu yeni bir örgütlenme biçimi olarak ele almış ve bu yapıyı kuramsal bir temele oturtmuştur. Patrimonyal ve modern bürokrasi ayrımı yapan Weber, bürokratik örgütlenmenin geleneksel yapılardan modern yapılara geçiş sürecini incelemiştir. Ona göre patrimonyal bürokrasi, geleneksel toplumların ihtiyaçlarını karşılayan bir yapı iken; modern toplumların gereksinimleri doğrultusunda rasyonel-legal temellere dayalı modern bürokrasi, yani modern yönetim ve örgüt biçimi ortaya çıkmıştır (Weber, 2004).

Weber, bürokrasi anlayışını geliştirirken içinde bulunduğu dönemin koşullarından ve Batı Avrupa’nın tarihsel gelişim sürecinden hareket etmiştir. Ona göre bürokrasi, toplumsal düzenin sağlanmasında bir rasyonelleşme aracı olarak işlev görmektedir (Zeybekoğlu ve Alkan, 2021). Weber, dönemin kaotik yapısına, suistimallere, düşük verimliliğe, patronaj ilişkilerine ve

geleneksel monokratik yönetim anlayışına karşı; akılcılığa, hukuka, kurallara ve uzmanlaşmaya dayalı yeni bir yönetim biçimi önermiştir. Bu doğrultuda Weber'in bürokrasi kuramı, geleneksel yönetim anlayışının yarattığı sorunlara bir çözüm arayışı olarak ortaya çıkmıştır (Ataman, 2009).

Weber, modern bürokrasiyi, geleneksel bürokrasilerden ayıran belirli özellikler üzerinden açıklamıştır (Öztaş, 2019). Bu model, Weber tarafından “*ideal tip bürokrasi*” olarak adlandırılmıştır (Öztaş, 2014). Weber'e göre ideal tip bürokrasinin özellikleri “yasalarla düzenlenmiş yetki alanı, otorite hiyerarşisi, kurallar sistemi, uzmanlaşma, kariyer düzeni, yönetimin yazılı belgelere dayanması, gayrişahsilik, kamu ve özel hayatın ayrılmasıdır.” Bu özellikler, örgütsel verimliliği en üst düzeye ulaştırmayı amaçlayan araçlar olarak kurgulanmıştır (Weber, 2012). Weber'e göre bürokrasinin “*ideal tipi*”, somut gerçeklikte birebir karşılığı bulunmayan, kavramsal düzeyde oluşturulmuş soyut bir modeldir. Bu model, mevcut örgütlerin yapısal özelliklerini açıklamak ve değerlendirmek için kullanılan bir analitik araç niteliğindedir (Mouzelis, 2003).

Weber'in “*belirli ilişkiler ve kurallar bütününe dayanan bir örgütlenme biçimi*” olarak ele aldığı bürokrasi, toplumsal yaşamda öngörülebilirliği, güvenilirliği ve etkililiği sağlayan bir örgütlenme modelidir. Bu yapının temel niteliği rasyonelliktir. Weber, bürokrasiyi yasal-ussal otoritenin bir türü olarak değerlendirmektedir (Heywood, 2006). Nitekim Weber'e göre bürokrasi, yasal otoritenin en etkin biçimde uygulanmasını sağlayan özel bir örgütlenme modelidir. Bu yapı, kişisel ilişkilerden ziyade makam esasına ve liyakat ilkesine dayanır; işleyişi ise nesnel ve akılcı kurallar çerçevesinde yürütülür (Nelson, 2003). Bu çerçevede Weber'in bürokrasi modeli, duygusallıktan ve kişisel unsurlardan arındırılmış, tamamen akılcı bir örgütlenme biçimi olarak ortaya konulmuştur. Weber, yasa ve kurallar sistemine dayanan modern bürokrasi anlayışının, teknik üstünlükleri nedeniyle diğer örgütlenme türlerinden daha gelişmiş olduğunu savunmaktadır (Gökçe ve Şahin, 2002).

Weberci perspektife göre bürokrasinin en belirgin niteliği rasyonel bir yapıya sahip olmasıdır. Bu çerçevede bürokratikleşme, güvenilirliği, öngörülebilirliği ve etkinliğiyle modern toplumların en işlevsel örgütlenme biçimini ifade eder. Weber, bürokrasinin yalnızca modern döneme özgü bir kurumsal yapı olduğunu ve bu yapının genişlemesinin artık geri döndürülemez bir süreç haline geldiğini belirtir. Bu durum, bürokrasinin diğer yönetim biçimlerine kıyasla sahip

olduğu teknik üstünlüklerin yanı sıra, ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmelerin de bir sonucudur (Bayram ve Çınar, 2007).

Günümüzde bürokrasi denildiğinde kastedilen yapı esasen Weber'in ortaya koyduğu modern bürokrasi anlayışına dayanmaktadır. Ancak bu durum, bürokrasinin tarih boyunca geleneksel biçimlerde de var olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (Öztaş, 2019). Weberyen modelden çok önce de çeşitli uygarlıklarda bürokratik yapılanmaların izlerine rastlanmaktadır. Zira Weber, bu geleneksel bürokratik yapıları eleştirerek modern bürokrasinin sistematik analizini geliştirmiştir. Sonuç olarak, bürokrasi kavramının farklı anlam boyutları açıklandıktan ve Weberyen bürokrasi anlayışı kavrandıktan sonra, Weberyen dönem öncesindeki geleneksel bürokrasinin tarihsel gelişim sürecini ve Weberyen modelin hangi toplumsal koşullarda ortaya çıktığını incelemek gerekmektedir.

Modern Bürokrasi Öncesi Dönemde Bürokrasinin Tarihsel Gelişimi

Bürokrasinin köken itibariyle devletin doğuşuyla yaşıt bir aygıt olduğu düşünülmektedir. Devletin ortaya çıkmasıyla birlikte yöneten-yönetilen ilişkisi, devlet öncesi dönemdeki yöneten-yönetilen ilişkisinden ayrılarak yönetimi kurumsallaştırmış ve kökleştirmiştir. Dolayısıyla bürokrasinin ortaya çıkışı ile devletin ortaya çıkışı yaşıttır ve biri diğerini beslemektedir (Kocaoğlu, 2019). İnsanların bir arada yaşamaya başladıkları dönemden itibaren gelişen beşerî ilişkiler neticesinde bürokratik örgütlenmelere ihtiyaç duyulmuştur. Devlet de tarihsel süreç içerisinde bürokrasinin önemli geliştiricisi ve taşıyıcısı olmuştur (Akçakaya, 2016). Nitekim ilk çağlardan itibaren insanların toplu halde yaşamalarının bir gereği olarak meydana gelen toplumsal örgütlenmeler zamanla büyük örgütlerin oluşmasına neden olmuştur. Böylece bürokrasi ilk çağlardan günümüze dek toplum ve ülke yönetiminde kendini göstermiştir (Çevikbaş, 2014). Bu nedenle sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni örgütlerin ve yönetim şeklinin meydana getirdiği modern bürokrasilere dek, bürokratik örgütlerin ve yönetimin olmadığını söylemek yanlış olacaktır (Dursun, 1992). Neticede modern anlamda 18. yüzyıldan itibaren kendini gösteren bürokrasi olgusu esasen bir yönetim ve örgütlenme biçimi olarak ilk çağlardan itibaren var olmuştur (Baransel, 1993). Bu kapsamda bürokrasinin tarihsel sürecini anlaşılır kılmak adına sırasıyla ilkel toplumlar, antik medeniyetler dönemi (Eski Mısır, Eski Çin, Roma İmparatorluğu) ve orta çağ ele alınacak, bu toplumlarda bürokrasinin nasıl geliştiği ortaya konacaktır. Ardından modern bürokrasiye giden süreçte etkili olan sosyal ve siyasal gelişmeler ele alınacaktır. Böylece modern çağ öncesinde bürokrasinin seyri göz önünde bulundurulabilecektir. Daha sonraki

başlıklarda ise Weber'in Modern Bürokrasisi incelenecek ardından dijital çağda bürokrasi anlayışında meydana gelen değişim tartışılabilecektir.

İlkel toplumlarda kan bağlarına dayalı gruplaşmalar ve kabile anlayışının hâkim olduğu bir toplumsal yapı söz konusudur. Bu toplumlarda insanlar, başkalarının emirlerine ve geleneksel kurallara göre hareket etmektedirler. Herhangi bir yasa, aracı kurum, yaptırım gücü bulunmamaktadır. Ancak ilkel toplumlarda karşılıklı dayanışma ve savunma ilişkilerinin kurulması, idari örgütlenmelerin zeminini hazırlamıştır (Abadan, 1959).

Antik medeniyetler döneminde Eski Mısır ve Çin devlet yönetimleri özellikle patrimonyal bürokrasinin birer örneğidir (Baransel, 1993). Tarihte bilinen en eski bürokrasi, Eski Mısır Bürokrasisidir (Başaran, 1984, akt. Çevikbaş, 2014). Weber Eski Mısır'ı patrimonyal bürokratik devlet tipinin ilk örneği olarak nitelendirmekte ve merkeziliğe dayanan Mısır'ın bürokratik yapısının nedenini ekonomik ve teknik koşullara dayandırmaktadır. Dolayısıyla Eski Mısır'da belirgin biçimde bürokrasi yapılanması söz konusudur. Bu bürokratik yapılanmanın kaynağı Eski Mısır'ın planlı ekonomik modelinden ve hükümdarın aynı zamanda Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi sayılmasından kaynaklanmaktadır. Eski Mısır'da ekonomik refah düzeyinin yükseltilmesi için halkın ekonomik çabaları da ciddi bir şekilde koordine edilmiştir (Abadan, 1959). Dahası Nil Nehri'nin bir su yolu olarak kullanılması, Nil Nehri'ne bağlı sulama sisteminin kurulması ve işletilmesi, nehir boyunca firavun mezarlarının yapılması sonucunda Nil Nehri'nin kullanımı bir yönetim sistemini gerektirmiştir (Başaran, 1984, akt. Çevikbaş, 2014). Mısır bürokrasisinin oluşumunda önemli bir diğer etken de Mısır piramitleridir. Tek bir piramidi inşa etmek 100.000'den fazla işçinin yaklaşık 20 yılını almıştır. Buradaki esas mesele ise işçilerin ve kullanılacak malzemelerin planlanarak organize edilmesidir. Yöneticiler işçilerin neyi nasıl yapacaklarını planlamakta ne kadar malzeme kullanılacağını belirtmekte yapılan işlerin plana uygunluğunu kontrol etmektedir. Bu nedenle Mısır piramitleri ve Çin Seddi on binlerce kişiyi istihdam eden büyük projelerin bürokratik bir örgütlenme ile tamamlandığının kanıtı niteliğindedir (Robbins ve Coulter, 2011). Tüm bunlar Eski Mısır'da gelişmiş bir örgüt ve yönetim şekli olarak bürokrasinin varlığını ortaya koymaktadır (Çevikbaş, 2014). Neticede Mısır bürokrasisinin gelişiminde planlı ekonomik düzen, Nil Nehri'nin kullanımı ve Mısır piramitlerinin yapımının bürokratik bir örgütlenmeyi gerektirmesi etkili olmuştur.

Çin, patrimonyal bürokrasinin en iyi örneklerinden biridir. Bu durumun ardında, Çin'in kuruluşundan beri geniş ölçekli bir devlet olması, dışarıdan gelen saldırılara karşı iyi bir savunma için büyük bir ordusunun bulunması, Çin Seddi gibi büyük bayındırlık faaliyetleri yürütmesi gibi etkenler vardır (Abadan, 1959). Eski Çin'de kamu görevlilerinin toplumsal saygınlığı oldukça yüksektir. Bir kişinin saygınlığı, zenginlikten daha çok kamu görevlisi olmasına bağlıdır. Bu nitelik ise eğitimle belirlenmektedir. Çin, edebiyat, güzel sanatlar, gelenek, din ve ahlak eğitimini toplumsal prestijin temeli haline getirmiştir (Ergun ve Polatoğlu, 1992, akt. Çevikbaş, 2014). Eski Çin'de bürokrasi, Konfüçyüs felsefesinin ahlaki değerlerinden beslenerek oluşmuştur. Ardından merkezi bir giriş sınavı ile merkezden atamalarla göreve başlayan memurlar bürokratik yapılanmayı şekillendirmiştir. Kamu görevlilerinin sınavla belirlenmesi ve merkezi yönetim tarafından atanması, liyakat ilkesinin bir gereği olarak işin ehline verilmesi Çin'de güçlü bir bürokrasi anlayışının oluştuğunu göstermektedir (Pank Yıldırım, 2024). Özetlemek gerekirse Konfüçyüsçü prensiplerle şekillenen Çin bürokrasi sisteminde, eğitilmiş memurlar devlet yönetiminde görev almış ve devlet memurları sınavlarla atanmıştır. Bu, tarihteki en sistematik ve merkezi bürokrasilerden biri olarak kabul edilmektedir.

Roma İmparatorluğu güç ve otoritesini büyük ölçüde askeri teşkilatlanmasından ve bürokrasisinden almaktadır. Roma'da bürokrasi milattan sonra birinci yüzyılda ücretli memur örgütünün kurulması ile oluşmuştur. Roma'da gelişmiş bir hukuk sistemi bulunmaktadır. Bu durum yasaların yorumlanması ihtiyacını doğurmuş ve bununla birlikte sistematik bir hukuk eğitime sahip olan memurlar işe yerleştirilmiştir. Böylece Roma bürokrasisi, dinsel etkiden uzaklaşarak rasyonel ve yasalara bağlı bir nitelik kazanmıştır. Merkezîyetçi yapı, uzmanlaşma, örgüt şeması, emir komuta zinciri gibi ilkelerin getirilmesi Roma'da bürokrasinin gelişmesini sağlamıştır (Abadan, 1959). Tüm bunlardan hareketle Roma İmparatorluğu'nun bürokrasiye önemli katkılar sunduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Sonuç itibarıyla antik medeniyetler döneminde tarım ve yerleşik hayata geçiş ve buna bağlı olarak toprağın dağıtılması, sulama sistemlerinin organize edilmesi gibi işlemler; ticaretin artması; büyük tapınaklar, piramitler, yollar ve sulama sistemleri gibi geniş çaplı iş gücü organizasyonunu ve kaynak yönetimini gerektiren büyük kamu projelerinin ve inşaatların hayata geçirilmesi; güvenlik ihtiyacı; askeri organizasyonlar; hukuk sistemlerinin gelişmesi ve geniş toprakların yönetilmesi gibi faktörlerin bürokrasinin oluşumunda ve gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Bu faktörler, devletlerin daha etkili ve düzenli bir şekilde yönetilmesi için gerekli olan bürokratik yapıların temellerini atmıştır. Dolayısıyla, antik medeniyetlerde bürokrasinin oluşumu ve gelişimi, bu medeniyetlerin genişleyen siyasi, ekonomik

ve toplumsal yapılarının getirdiği temel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Böylece Eski Mısır'da, Eski Çin'de ve Roma İmparatorluğu'nda etkili bir bürokrasi ile geniş alanlar kontrol edilebilmiş ve toplumsal düzen sağlanmıştır. Bu bağlamda antik dönem bürokrasileri, modern devletlerin temellerini oluşturan ilk idari sistemler olarak kabul edilebilir.

Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olarak ikiye ayrılması sonucunda, Orta Çağ başlamış ve Avrupa'da merkezi yönetimler zayıflayarak yerine feodalite gelişmeye başlamıştır. Orta Çağ'a egemen olan feodal sistemden küçük topluluklar kendi kendilerine yeterli olmaya çalışmışlardır. Bu nedenle yönetsel birimlerin küçük olması bürokrasinin gelişimini yavaşlatmış, toplumun bütününe kapsayan bürokratik örgütlere rastlanmamıştır. Ancak bu dönemde devlet bürokrasisi geri planda kalırken kilise bürokrasisi gelişmiştir. Katolik kilisesi Roma yönetiminde söz sahibi olan başlıca kurum olarak hiyerarşik yapılanması ile önemli bir bürokrasi örneğidir. Kiliseye otorite kazandıran başlıca etken kilisenin güçlü bir idari teşkilatlanmaya sahip olmasıdır (Abadan, 1959; Boyalı, 2023). Orta Çağ'da Kilise örgütü, bürokrasinin çarpıcı örneklerinden biri olmuştur. Tüm bunlardan hareketle bürokrasiyi yalnızca çağımızın olgusu saymak hatalı bir değerlendirme olsa da çağımızın modern bürokrasileri ile Eski ve Orta Çağ'ın tarihi bürokrasileri arasında benzerliklerin yanı sıra önemli farklılıkların bulunduğu da unutulmamalıdır. Bu nedenle Weber'in bürokrasi teorisi ele alınmadan önce, tarihi süreç içerisindeki bürokrasiler arasındaki farklılıkların incelenmesi önemlidir (Dursun, 1992).

Modern Bürokrasiye Giden Süreç ve Arka Plandaki Gelişmeler

Batının siyasi ve idari kurumları, Roma imparatorluğundan Orta Çağ Feodalizmine, oradan da mutlak monarşilere ve nihayet ulus devlet sistemine doğru bir gelişme izlemiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla Avrupa'daki devletler bölünmüş, merkezi otorite zayıflamış ve çok sayıda yerel otorite ortaya çıkmıştır. Kısacası Avrupa'da MS 5. ve 15. yüzyılları arasında feodal düzen egemen olmuştur (Akçakaya, 2016). Feodalitenin yıkılmasıyla monarklar güçlenmiş Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişle birlikte bürokrasi yeniden inşa edilmiştir (Abadan, 1959). Batı'da bürokrasinin gelişimine bakıldığında modern devlet bürokrasisi, feodalitenin harabeleri üzerine kurulmuştur. 16. yüzyılın başlarından itibaren mutlak monarşilerin güç kazanmasıyla birlikte merkezi otorite güçlenmiş ve feodal sistem zayıflayarak yerini güçlü merkezi yönetimlere bırakmıştır. Merkezi yönetimin güçlenmesine bağlı olarak, yönetici ve

memurlar sınıfı ortaya çıkmıştır. Böylece, derebeylerin ve prensliklerin hükümlerine yerine, bürokratların toplum üzerinde nüfuz ve iktidarı başlamıştır.

Fransız ihtilalinin meydana gelmesi ve Napoleon'un iktidar olmasıyla birlikte bürokrasi köklü bir şekilde yeniden inşa edilmiştir. Zira ihtilal sonucunda kralın ve bürokrasinin otoritesi anayasal ilkelerle sınırlandırılmıştır. Böylelikle kralların keyfi yönetimine ve memurların geniş takdir yetkilerine son verilmiştir. Fransa'da devlet, kralın kişisel mülkü olmaktan çıkmış, onun yerini millet ve örgütlenmiş kamu hizmetleri almıştır. Bireylerle devlet arasındaki ilişkilere müdahale eden toprak sahipleri, loncalar, korporasyon gibi güçler ortadan kaldırılmıştır. Kraliyet hizmetleri kamu hizmetine dönüşmüş, kamu görevlileri artık hükümdarın ya da prensin özel hizmetçileri olmaktan çıkmıştır. Artık sadakat, krala değil, devlete ve kanunlardır. Weberyana terminolojiye göre, patrimonyalizmden yasal-rasyonel bürokratik yönetime böylece geçilmiştir. Weber, patrimonyalizm kavramını bu değişimden önceki dönemin otorite ilişkilerini karakterize etmek için kullanmıştır (Eryılmaz, 2019). 19. yüzyıl itibarıyla sanayi devrimi bürokrasinin gelişiminde etkili rol üstlenen önemli bir diğer etken olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte kentler endüstri merkezi haline gelmiş ve kentlerdeki toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için bürokratik örgütlenmeye sahip kuruluşlara gerek duyulmuştur (Baransel, 1993). Bürokrasinin gelişmesinde devletin ekonomik hayat girişimci ve düzenleyici olarak girmesinin dolayısıyla devletin işlevlerinin artmasının önemli bir etkisi olmuştur. Buna bağlı olarak bürokratik örgüt sayısı artmıştır. Ayrıca, toplumdaki eşitlik ve demokrasi taleplerinin gelişimi ve bunlara bağlı gelişen kurumlar ve kurallar da bürokrasinin gelişiminde etkili olmuştur (Eryılmaz, 2019). Kentleşme, sosyal kümeleşme, kapitalist temele dayalı bir ekonomik sistem, ihtisaslaşma ve teşkilatlanma gibi unsurlar modern bürokrasinin zeminini hazırlamıştır (Abadan, 1959). Özetle; Orta Çağ'da Avrupa'da feodalitenin egemenliğini göstermesi ile geri planda kalan bürokrasi; Yeni Çağ'ın başlangıcından itibaren feodalitenin çözülmesi ve mutlak monarşilerin ortaya çıkmasıyla merkezi devletlerin güç kazanması, sanayi devrimi, kentleşme, kapitalizmle birlikte yaşanan ekonomik değişim, Fransız İhtilali gibi ekonomik, sosyal, siyasal gelişmeler neticesinde hızla gelişim göstermiştir. Nitekim söz konusu gelişmeler sonucunda toplumda ihtiyaçların artması, idari bir örgütlenmeyi gerektirmiştir.

Aşağıda yer alan şekilde modern bürokrasiye giden süreç ve tarihsel arka planda etkili olan nedenler, olay örgüsü içerisinde özetlenmiştir.

Şekil 1: Modern Bürokrasinin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler

Sonuç olarak bürokrasinin tarihsel gelişimini incelemek istediğimizde, tarih boyunca çeşitli dönemler ve toplumsal dönüşümler çerçevesinde bürokrasinin nasıl evrildiğini anlamak için belirli dönemleri sıralamak gerekir. Bu dönemler, bürokrasinin yapısında ve işleyişinde belirgin farklılıklar yaratan sosyal, ekonomik ve siyasi değişimlerle tanımlanır. Bu sıralama, bürokrasinin tarihsel gelişimini ana dönüm noktalarına göre incelemeye olanak tanır. Tarihsel süreç içerisindeki ihtiyaçlar ve ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda yaşananlar bürokrasinin doğmasına ve gelişimine katkı sunmuştur.

Sonuç

Bürokrasi, tarihsel gelişimi ve kavramsal çeşitliliğiyle yalnızca bir yönetim tekniği değil, aynı zamanda toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayan bir örgütlenme biçimidir. Kavram, zamanla olumsuz çağrışımlarla anılsa da, özünde hem kamu hem özel sektörde işlevselliği, düzeni ve öngörülebilirliği temin eden rasyonel bir yapıyı ifade eder. Antik dönemlerden sanayileşme sürecine uzanan bu olgu, modern toplumların karmaşık ihtiyaçlarına yanıt veren idari yapılanmaların temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla bürokrasi, kırtasiyeciliğe indirgenemeyecek kadar derin, toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve kurumsallaşması açısından vazgeçilmez bir mekanizmadır.

Weberyen bürokrasi anlayışı, geleneksel yönetim biçimlerinden farklı olarak rasyonel-legal temellere dayalı, kurallara, liyakate ve uzmanlaşmaya odaklanan bir örgütlenme modelidir. Weber, modern bürokrasiyi teknik yetkinliği, görev ayrımı ve hiyerarşik düzeniyle tanımlamış; bu yapıyı modern toplumun zorunlu yönetim biçimi olarak değerlendirmiştir. Onun geliştirdiği “*ideal tip bürokrasi*” modeli, kişisellikten ve keyfilikten arındırılmış, yetki ve görev ilişkilerinin kurumsal

statüler üzerinden belirlendiği, yazılı kurallar çerçevesinde işleyen bir sistemdir. Bu yönüyle Weberyen bürokrasi, modern devletin kurumsal işleyişini açıklamada temel bir kuramsal çerçeve sunar. Böylece Weberyen bürokrasi, hem geleneksel yönetim biçimlerine bir tepki hem de sanayi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayan rasyonel bir örgütlenme modeli olarak, modern kamu yönetiminin kurumsal temelini oluşturmuştur.

Kamu yönetiminin iskeletini oluşturan bürokrasi, her ne kadar modern biçimiyle Weber'in rasyonel-legal ilkeleri çerçevesinde sistematik hale gelmiş olsa da, aslında yeni ve bir anda ortaya çıkmış bir olgu değildir. Bürokrasi, geleneksel formlarda da olsa, tarih boyunca farklı uygarlıklarda çeşitli biçimlerde varlık göstermiştir. Bu nedenle, modern bürokrasinin nasıl ve hangi toplumsal koşullarda ortaya çıktığını anlamak için, öncesindeki tarihsel arka planın incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Zira bu tarihsel çözümleme, modern bürokratik yapının neden gerektiğini ve nasıl geliştiğini kavramaya yardımcı olacaktır.

Weberyen bürokrasi öncesi dönemdeki tarihsel seyir, bürokrasinin yalnızca modern çağın ürünü olmadığını; aksine uzun bir geçmişe sahip olduğunu ve toplumsal yaşamın ayrılmaz bir unsuru olarak doğduğunu göstermektedir. Nitekim tarih boyunca toplumlar büyüdükçe ve karmaşıklaştıkça, düzenli bir yönetim ihtiyacını karşılamak için bürokratik düzenlemelere başvurulmuştur. Bu nedenle bürokrasi, modern kurumların yanı sıra antik uygarlıkların idari sistemlerinde de temel bir unsur olarak karşımıza çıkar. İlk topluluklardan itibaren güvenlik, üretim, adalet ve düzen ihtiyacı, idari yapılanmaları zorunlu kılmış; bu gereksinim, zamanla kurumsal bir nitelik kazanarak bürokratik örgütlenmelere dönüşmüştür. Antik Mısır ve Çin gibi medeniyetlerde tarım ve büyük altyapı projelerinin yönetimi için detaylı bürokratik düzenlemeler geliştirilmiştir. Bu medeniyetlerdeki patrimonial nitelikteki bürokrasiler, merkezi otoritenin sürekliliğini sağlamak için teknik, ekonomik ve dinsel temellere dayanmıştır. Roma'da ise gelişmiş bir hukuk sistemi ve merkezi yönetim aracılığıyla kapsamlı bir bürokrasi oluşturulmuştur. Böylelikle Roma İmparatorluğu hukuki rasyonalizasyon ve görev ayrımıyla bürokrasiyi seküler bir karaktere büründürmüştür. Orta Çağ'da siyasal iktidarın zayıflamasıyla birlikte devlet bürokrasisi gerilese de, kilise örgütlenmesi bürokrasinin kurumsal sürekliliğini temsil etmiştir. Dolayısıyla bürokrasi, tarih boyunca değişen toplumsal ve siyasal koşullara uyum sağlayarak farklı biçimlerde varlığını sürdürmüş; uzun bir tarihsel birikimin üzerinde yükselmiştir. Bu nedenle modern bürokrasiyi anlamak, onun tarihsel köklerini ve evrimsel gelişimini kavramaktan bağımsız düşünülemez.

Modern bürokrasinin doğuşu, salt teorik bir tasarımın değil; sanayileşme, kentleşme ve merkezi devlet yapısının güçlenmesi gibi tarihsel süreçlerin yarattığı toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların bir sonucudur. Orta Çağ'daki feodal yapının çözülmesiyle başlayan merkeziyetçi eğilimler, mutlak monarşiler döneminde idari gücün yeniden örgütlenmesini sağlamış; böylece yönetim, kişisel sadakat yerine kurumsal bağlılık ve hukuksal düzen ilkeleri üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Fransız İhtilali, bu dönüşümün hukuksal ve siyasal çerçevesini çizmiş; keyfi yönetimin yerini hukuka dayalı, eşitlikçi ve kamusal bir yönetim anlayışı almıştır. 19. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte üretim ilişkilerinin karmaşıklaşması, kentleşmenin hızlanması ve devletin ekonomik ve toplumsal yaşamda artan rolü, rasyonel, uzmanlaşmış ve yazılı kurallara dayalı örgütlenmeyi zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla modern bürokrasinin yükselişi, hem feodalizmin çöküşü hem de kapitalist üretim biçiminin yarattığı yeni toplumsal ihtiyaçların karşılanması süreciyle yakından ilişkilidir. Bu tarihsel arka plan, Weber'in "*ideal tip bürokrasi*" modelini anlamak için zorunlu bir zemindir; çünkü Weberyen bürokrasi, bu tarihsel birikimin sistematik ve kuramsal bir formülasyonudur.

Sonuç olarak, bürokrasi olgusunun tarihsel ve düşünsel gelişimi, modern kamu yönetiminin yalnızca teknik değil, aynı zamanda toplumsal bir kurgu olduğunu göstermektedir. İlkel topluluklardan itibaren düzen ve istikrar arayışının ürünü olarak şekillenen idari örgütlenmeler, zamanla rasyonelleşerek modern bürokrasinin temelini oluşturmuştur. Bu süreçte Weber'in ortaya koyduğu rasyonel-legal model, tarih boyunca biriken yönetim deneyimlerinin kuramsal bir sentezi niteliğindedir.

Bununla birlikte, Weberyen bürokrasi anlayışı, sonraki dönemlerde hiyerarşik yapısı başta olmak üzere çeşitli açılardan eleştirilmiş ve Post-Weberyen yaklaşımlar çerçevesinde yeniden değerlendirilmiştir (Budd, 2007; Pollitt, 2009). Günümüzde ise bürokrasi, dijital yönetim, yapay zekâ destekli karar alma süreçleri ve ağ temelli yönetim biçimleri bağlamında yeni bir dönüşüm süreci içinde tartışılmaktadır (Vogl et al., 2019; Kanon, 2023; Bullock et al., 2022). Ancak, değişen toplumsal, ekonomik ve teknolojik koşullara uyum sağlayarak dönüşüm geçiren bürokrasi, tüm bu değişimlere rağmen kamu yönetiminin sürekliliğini ve işlevselliğini mümkün kılan temel kurumsal yapı olma niteliğini korumaktadır.

Kaynaklar

Abadan, N. (1959). *Bürokrasi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Akçakaya, M. (2016). Weber'in bürokrasi kuramının bugünü ve geleceği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 275–295.

Ataman, G. (2009). *İşletme yönetimi: Temel kavramlar ve yeni yaklaşımlar*. Türkmen Kitabevi.

Baransel, A. (1993). *Çağdaş yönetim düşüncesinin evrimi*. Avcıol Basım Yayın.

Başaran, İ. (1984). *Yönetime giriş*. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.

Bayram, A. K., & Çınar, K. (2007). İktidar ve siyasetin gölgesinde bürokrasi ve demokrasi ilişkisi: İdealler, zorluluklar, gerilimler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 11–24.

Boyalı, H. (2023). Dijitalleşmeyle birlikte kamu bürokrasisinde değişen insan kaynağı anlayışı. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(Özel Sayı), 1–12.

Budd, L. (2007). Post-bureaucracy and reanimating public governance: A discourse and practice of continuity? *International Journal of Public Sector Management*, 20(6), 531–547. <https://doi.org/10.1108/09513550710772479>

Bullock, J. B., Huang, H., & Kim, K.-C. (2022). Machine intelligence, bureaucracy, and human control. *Perspectives on Public Management and Governance*, 5(2), 187–196. <https://doi.org/10.1093/ppmgov/gvac006>

Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi kuramı ve yönetsel işlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 75–102.

Dursun, D. (1992). Bürokrasi teorisi ve yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 37(38), 133–149.

Ergun, T., & Polatoğlu, A. (1992). *Kamu yönetimine giriş*. TODAİE Yayınları.

Eryılmaz, B. (2019). *Kamu yönetimi: Düşünceler – yapılar – fonksiyonlar – politikalar* (12. bs.). Umuttepe Yayınları.

Gökçe, O., & Şahin, A. (2002). 21. yüzyılda Türk bürokrasisinin sorunları ve çözüm önerileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 1–27.

Heywood, A. (2006). *Siyaset* (B. B. Özipek, Çev.). Liberte Yayınları. (Orijinal çalışma 1997'de yayımlanmıştır).

Kanon, M. (2024). Ağ bağlantılı bürokrasi: İşbirlikçi yönetim bağlamında biçimselleştirmenin yeniden icat edilmesi. *Kamu Yönetimi Dergisi*, 26(10), 2921–2942. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2298230>

Kocaoğlu, F. (2019). Antik çağda bürokrasi. İçinde N. Öztaş (Ed.), *Bürokrasi* (ss. 9–23). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Mouzelis, N. P. (2003). *Organization and bureaucracy: An analysis of modern theories*. Routledge.
- Nelson, M. (2003). Bureaucracy. In A. Kuper & J. Kuper (Eds.). *The social science encyclopedia*. Routledge.
- Öztaş, N. (2014). *Yönetim* (2. baskı). Otorite Yayınları.
- Öztaş, N. (2019). Weberyen bürokrasi. İçinde N. Öztaş (Ed.). *Bürokrasi* (ss. 25–44). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pank Yıldırım, Ç. (2024). *Türkiye’de bürokrasi ve siyaset ilişkisinin tarihsel değişimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Muğla Üniversitesi.
- Pollitt, C. (2009). Bureaucracies remember, post-bureaucratic organizations forget? *Public Administration*, 87(1), 198–218. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2008.01738.x>
- Robbins, S., & Coulter, M. (2011). *Management*. Prentice Hall.
- Vogl, T. M., Seidelin, C., Ganesh, B., & Bright, J. (2019). Algorithmic bureaucracy: Managing competence, complexity, and problem solving in the age of artificial intelligence. *SSRN*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3327804>
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji yazıları* (T. Parla, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma 1996’da yayımlanmıştır.)
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum 1* (L. Boyacı, Çev.). Yarın Yayınları.
- Zeybekoğlu, S., & Alkan, Y. S. (2021). Max Weber’in bürokrasi modeli: Bir yeniden okuma denemesi. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 8(2), 651–681. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.790081>

Telif ve Lisans Bildirimi

Bu makalenin tüm yayın ve telif hakları Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi'ne aittir. Makale, dergi tarafından Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli olarak sunulmaktadır (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Bu lisans kapsamında, makale uygun bilimsel atıf yapılması koşuluyla ve yalnızca ticari olmayan amaçlarla her türlü ortamda kullanılabilir, çoğaltılabilir ve paylaşılabilir; ancak orijinal içeriğin değiştirilmesi, dönüştürülmesi veya üzerinde türev eser üretilmesi kesinlikle yasaktır. Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel, hukuki ve etik sorumluluğu tamamen makale yazar(lar)ına aittir; dergi editörleri ve yayın kurulu bu içerik nedeniyle sorumlu tutulamaz. Makalenin ticari yeniden kullanımı, çeviri veya yeniden yayımlanmasına ilişkin tüm talepler, derginin editör kuruluna akademiktarihvedusunce@gmail.com adresi üzerinden iletilmelidir.